

SWiPE

**Successful
Wildlife Crime
Prosecution
in Europe.**

**Przestępczość przeciwko
dzikiej przyrodzie w Polsce**

**Studium przypadków nad
przestępstwami przeciwko
dzikiej przyrodzie w latach
2015 to 2020**

Informacje

Przestępczość przeciwko dzikiej przyrodzie w Polsce Studium przypadków w latach 2015 do 2020

Informacje nt. Sprawozdania krajowego:

Opublikowany w 03/2022 przez

WWF Polska

Ul. Usypiskowa 11

02-386 Warszawa, Polska

Tel.: +48 22 660 44 33

W ramach projektu LIFE SWIPE (2020-2023)

Autorzy:

Michał Cebula – prawnik

Z udziałem:

Piotr Chmielewski – WWF Polska

Poniższy raport został opracowany w ramach finansowanego przez LIFE projektu Successful Wildlife Crime Prosecution in Europe LIFE19 GIE/BG/000846 („SWIPE”). SWIPE to konsorcjum partnerów, w skład którego wchodzi: WWF [Bułgaria](#) (partner przewodni), [Prokuratura Republiki Chorwacji](#), [Fauna & Flora International](#) (w Rumunii), [Akademia Sądownicza w Chorwacji](#), WWF [Adria w Serbii](#), WWF [Adria](#), WWF [Hiszpania](#), WWF [Węgry](#) & [TRAFFIC](#), WWF [Włochy](#), WWF [Polska](#), WWF [Rumunia](#), WWF [Słowacja](#) i WWF [Ukraina](#) (beneficjenci stowarzyszeni).

WWF i partnerzy projektu z wdzięcznością przyjmują wsparcie finansowe Komisji Europejskiej.

Wszystkie treści i opinie wyrażone w tej publikacji są wyłącznie opiniami WWF i partnerów projektu.

Strona internetowa projektu: StopWildlifeCrime.eu.

Desygnaty jednostek geograficznych w niniejszej publikacji oraz sposób prezentacji materiału nie oznaczają wyrażenia opinii przez konsorcjum, autorów niniejszego raportu lub ich organizacje wspierające na temat statusu prawnego jakiegokolwiek kraju, terytorium, obszaru, jego władz, czy też delimitacji jego granic.

© 2021 WWF. Wszelkie prawa zastrzeżone. Zdjęcia i teksty nie mogą być powielane lub kopiowane w formie elektronicznej, lub żadnej innej ani rozpowszechniane bez uprzedniej zgody autora i wydawcy.

Cytaty: WWF Polska – rekomendowane cytowanie: Skuteczne ściganie przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie w Europie (2022). Polski Raport Krajowy „Przestępczość przeciwko dzikiej przyrodzie w Polsce. Studium przypadków w latach 2015 do 2020”

Spis treści

Spis treści	2
I. Streszczenie.....	3
II. Informacja o projekcie	3
III. Metodologia	5
III.1. Zakres sprawozdania.....	5
III.2. Wspólna metodologia zbierania danych	5
III.3. Krajowe uwagi metodologiczne.....	7
IV. Atrybuty kraju	7
V. Prawodawstwo dotyczące przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie oraz kompetencje	8
V.1. Ustawodawstwo i przepisy dotyczące przestępczości związanej z dziką przyrodą	8
V.2. Analiza organów wykonawczych.....	14
VI. Analiza naruszeń związanych z ochroną dzikiej fauny i flory.....	19
VI.1 Analiza statystyczna.....	19
VI.2. Analiza wzorcowych przypadków	26
VI.3. Efektywność i problemy na poszczególnych etapach zwalczania przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie.....	27
VII. Wnioski i zalecenia	29
VIII. Bibliografia	31

I. Streszczenie

Celem niniejszego sprawozdania jest naszkicowanie obrazu, przedstawiającego status przestępczości przeciwko dzikiej przyrodzie w Polsce. Informacje zostały pozyskane z dostępnych oficjalnie źródeł, w ramach dostępu do informacji publicznej. Ramy czasowe Raportu obejmują okres 2015-2020.

Niestety nie udało się pozyskać danych z Prokuratury Krajowej, która odmówiła udzielenia informacji powołując się na okoliczność, że żądane dane musiałyby zostać przetworzone przed ich udostępnieniem, co wyłącza obowiązek ich przekazania. Pomimo zaskarżenia takiego stanowiska prokuratura utrzymała w mocy swoją pierwotną decyzję. W związku z tym autorzy sprawozdania skupili się w swoim opracowaniu na publicznie dostępnych informacjach, głównie z Policji.

W Polsce nie ma wyspecjalizowanych organów, zajmujących się przestępczością przeciwko dzikiej przyrodzie, nie są również organizowane szkolenia z zakresu tej tematyki, z szerokim do nich dostępem. Na podstawie różnych ustaw powołanych jest wiele służb odpowiedzialnych za ściganie wybranych wykroczeń i przestępstw przeciwko przepisom regulowanym daną ustawą. Wszystkie występki, które nie podlegają żadnej z tych służb, powinny być ścigane przez Policję lub prokuraturę, jednak służby te nie mają żadnych wykwalifikowanych kadr w tym zakresie. Zajmują się tym zwykle przypadkowi funkcjonariusze lub prokuratorzy, dla których materia przepisów ochrony przyrody jest obca, a samo zagadnienie traktowane jako niskiego priorytetu. Dlatego też implementacja rozwiązań, które niesie ze sobą projekt LIFE SWIPE, wydaje się mieć ogromne znaczenie i wartość – dzięki identyfikacji i zaadresowaniu wszelkich nadużyć dotyczących dzikiej przyrody do odpowiednich organów, wyposażonych w profesjonalną wiedzę z tego zakresu.

II. Informacja o projekcie

(a) Cele i główne zadania

Projekt ma na celu zwiększenie świadomości i możliwości organów prawnych, co skutkować będzie właściwym poziomem wiedzy na temat sposobów redukcji przestępczości przeciwko dzikiej przyrodzie w Europie. Wymiana wiedzy eksperckiej oraz współpraca pomiędzy interesariuszami mają ogromne znaczenie dla zabezpieczenia bioróżnorodności oraz spadku nielegalnych działań wytyczonych naturze.

(b) Definicje

Przestępstwa przeciwko dzikiej przyrodzie, w tym:

- kłusownictwo,
- handel dzikimi zwierzętami
- nielegalne trucie,

powodują znaczne zmniejszenie różnorodności biologicznej i mogą prowadzić do wyginięcia gatunków zwierząt i roślin w Europie i poza nią, pomimo istnienia ram regulacyjnych składających się z różnych konwencji międzynarodowych i instrumentów prawnych UE. Przestępstwa związane z dziką przyrodą nie są przestępstwami drobnymi. Stanowią one istotne i rosnące zagrożenie dla środowiska naturalnego, a także dla bezpieczeństwa oraz rozwoju gospodarczego i społecznego. Zorganizowane grupy przestępcze często dopuszczają się tego rodzaju działań, w wielu przypadkach działania te obejmują korupcję. Tak więc, ze względu na skalę problemu, istnieje pilna potrzeba usprawnienia egzekwowania prawa i skuteczniejszego ścigania, aby przeciwdziałać przestępstwom przeciwko dzikiej przyrodzie. Projekt Successful Wildlife Crime Prosecution in Europe (SWiPE)¹ ma na celu podjęcie działań w tych kwestiach. Projekt SWiPE obejmuje 13 partnerów w 11 krajach i jest finansowany z unijnego programu LIFE. W skład konsorcjum partnerów wchodzi: WWF [Bułgaria](#) (partner przewodni), [Prokuratura Republiki Chorwacji](#), [Fauna & Flora International](#) (w [Rumunii](#)), [Akademia Sądownicza w Chorwacji](#), WWF [Adria w Serbii](#), WWF [Adria](#), WWF [Hiszpania](#), WWF [Węgry](#) & [TRAFFIC](#), WWF [Włochy](#), WWF [Polska](#), WWF [Rumunia](#), WWF [Słowacja](#) i WWF [Ukraina](#) (beneficjenci stowarzyszeni).

Projekt rozpoczął się we wrześniu 2020 r. i będzie realizowany do końca sierpnia 2023 r.

SWiPE ma na celu zniechęcanie do nielegalnego zabijania dzikich europejskich zwierząt, a ostatecznie – ograniczenie tego procederu, jednocześnie wspierając odbudowę zagrożonej europejskiej bioróżnorodności i zdrowia ekosystemów.

Projekt skierowany jest do prokuratorów krajowych i regionalnych, krajowych i regionalnych organów ścigania, jak również do profesjonalistów z organizacji społeczeństwa obywatelskiego, oraz innych ekspertów w dziedzinie przestępczości związanej z dziką przyrodą, pracowników krajowych ministerstw, sędziów i akademii sądowych, w stosownych przypadkach.

Więcej informacji o projekcie, celach i partnerach można znaleźć na stronie internetowej stopwildlifecrime.eu.

¹ Przep. tłum. Skuteczne Ściganie Przestępstw Przeciwko Dzikiej Przyrodzie w Europie.

III. Metodologia

III.1. Zakres sprawozdania

Raport przedstawia kompleksowy przegląd przestępczości przeciwko dzikiej przyrodzie na poziomie krajowym – zawiera ocenę działalności przestępczej związanej z dziką przyrodą w odniesieniu do różnych gatunków zwierząt oraz różnych rodzajów przestępstw i wykroczeń. Dokonano tego poprzez analizę zebranych danych dotyczących przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie oraz poprzez podsumowanie informacji uzyskanych podczas częściowo ustrukturyzowanych wywiadów skupiających się na lukach w procesach wykrywania i ścigania przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie. Wywiady zostały przeprowadzone z przedstawicielami organów ścigania i innych wybranych instytucji/organizacji, które odgrywają ważną rolę w walce z przestępczością przeciwko dzikiej przyrodzie.

III.2. Wspólna metodologia zbierania danych

Zbieranie danych koncentrowało się na uzyskaniu informacji na temat:

- a) Luki w procesach wykrywania i ścigania: Proces ten przeprowadzono za pomocą częściowo ustrukturyzowanych wywiadów, które koncentrowały się na uzyskaniu informacji na temat niedociągnięć instytucjonalnych, przyczyn opóźnień, niewystarczającego wykrywania i zgłaszania przypadków popełnienia przestępstwa przeciw dzikiej przyrodzie. Obejmował on również pytania dotyczące głównych przeszkód w prowadzeniu dochodzeń, powodów niewszczywania postępowań karnych, niewnoszenia spraw do sądów, a także ewentualnych niedociągnięć legislacyjnych i problemów z aplikowaniem prawa w życie na szczeblu krajowym i międzynarodowym. W odniesieniu do danych pytania dotyczyły dostępu do informacji, gromadzenia danych i wymiany informacji, współpracy instytucjonalnej na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Rozmówców pytano również o to, jakie szkolenia byłyby potrzebne, aby usprawnić procesy wykrywania i ścigania przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie. Wywiady przeprowadzono z 1 lub 2 przedstawicielami każdej z badanych instytucji.
- b) Dane zagregowane uzyskano albo bezpośrednio od właściwych instytucji, albo z publicznie dostępnych źródeł (strony internetowe, sprawozdania roczne itp.). Dane zagregowane dostarczają podstawowych informacji na temat liczby spraw zgłoszonych lub zbadanych, liczby i/lub rodzaju sankcji w danym okresie.

- c) Szczególne przypadki – dane dotyczące przypadków przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie zarejestrowanych w latach 2015-2020 zostały pozyskane bezpośrednio z odpowiednich instytucji lub z ogólnodostępnych baz danych.

Zakres danych:

- Rodzaj incydentu: przestępstwa kryminalne; wykroczenia administracyjne; incydenty udokumentowane przez organy inne niż organy ścigania (np. przez organizacje pozarządowe, leśniczych, myśliwych).
- Gatunki: gatunki chronione na podstawie:
 - CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)² – wszystkie wymienione zwierzęta (w tym gatunki lądowe, morskie i słodkowodne) oraz gatunki roślin.
 - Dyrektywa siedliskowa UE – gatunki zwierząt
 - Krajowe przepisy ustawowe i wykonawcze (zwykle związane z łowiectwem, rybołówstwem lub ochroną przyrody) – gatunki zwierząt
- Zakres działań niezgodnych z prawem: Kłusownictwo; Nielegalne zabijanie dla sportu; Zwalczanie drapieżników/szkodników i odwet; Nielegalny połów, w tym zwierząt domowych; Nielegalne zbieranie jaj; Handel (wszystkie elementy łańcucha handlowego, w tym transport, handel, sprzedaż, posiadanie, konsumpcja; finansowanie takiej działalności; pranie pieniędzy związane z nielegalną sprzedażą dzikich zwierząt); Nieselektywne łowienie i zabijanie, które potencjalnie (i świadomie) zagraża gatunkom chronionym, np. trująca przynęta, nieselektywne i nielegalne sieci, nieselektywne pułapki; Odławianie i/lub uszkodzanie;
- Rodzaje przestępstw nieuwzględnione (ale opcjonalne):
 - Szkody dla ekosystemu w ogóle (np. pożary i wycieki ropy)
 - Inne formy przestępstw przeciwko środowisku (np. nielegalne wysypiska śmieci)
 - Nielegalne zabijanie gatunków nieobjętych ochroną (np. odstrzał dzików)
 - Nielegalne połowy gatunków nieobjętych ochroną, poza okresem połowowym lub bez zezwolenia połowowego

Ramy czasowe zgromadzonych spraw: 2015-2020: Wszystkie istotne sprawy na jakimkolwiek etapie ich rozwoju w latach 2015-2020 (np. w przypadku sądów – wszelkie dostępne sprawy, nie tylko te zakończone, ale również te w toku).

² Przep. tłum. Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem, skrótowo konwencja waszyngtońska.

III.3. Krajowe uwagi metodologiczne

Na potrzeby niniejszego Raportu podjęto starania, by pozyskać informacje z kilku źródeł. Pomimo wzmożonych działań nie udało się pozyskać danych z Prokuratury Krajowej, która odmówiła udostępniania informacji nt. ilości prowadzonych przez ten organ spraw dot. przestępczości p-ciw dzięki przyrodzie w latach 2015-2020, powołując się na konieczność ich przetworzenia przed udostępnieniem, wyłączając tym samym obowiązek ich dostarczenia. Pomimo zakwestionowania stanowiska Prokuratury Krajowej, podtrzymała ona swoją pierwotną decyzję.

Z powyższych względów najbardziej obszerne dane zostały dostarczone przez Policję – zarówno w zakresie przestępstw, jak i wykroczeń.

W przypadku Służby Celno-Skarbowej możliwe okazało się pozyskanie danych w odniesieniu do konfiskaty i przykładów spraw dotyczących okazów CITES, ale bez informacji nt. dalszego prowadzenia wykrytych przestępstw.

W celu uzyskania informacji na temat mocnych i słabych stron poszczególnych etapów ścigania i karania przestępstw przeciw dzięki przyrodzie podjęto starania o pozyskanie danych od przedstawicieli prokuratury i wymiaru sprawiedliwości. Pomimo wysiłków, głównie za sprawą wybuchu epidemii Covid-19 i obostrzeń z tym związanych, udało się przeprowadzić tylko dwa wywiady (z sędzią i prokuratorem) w sposób korespondencyjny.

IV. Atrybuty kraju

Polska jest krajem średniej wielkości – ma powierzchnię ok. 312,7 tysięcy km², liczba ludności to niespełna 38,3 mln, zagęszczenie mieszkańców wynosi więc ok. 122 osób/km². Jest stosunkowo jednolita narodowościowo (ok. 95% mieszkańców deklaruje wyłącznie narodowość polską). Dochód narowy brutto na głowę mieszkańca wynosił w 2029 r. 33 747 USD, a wg wstępnych szacunków w roku 2020 spadł o około 2,7%. Kraj jest członkiem Unii Europejskiej od 1 maja 2004 r.

Biorąc pod uwagę podział Europy na regiony biogeograficzne, przyjęty przez Unię Europejską na potrzeby zarządzania siecią Natura 2000, w Polsce wyróżnia się dwa regiony: kontynentalny (ponad 90% terytorium) i alpejski. Należą do niej także obszary morskie Bałtyku.

Lesistość kraju wynosi około 29-30% - zależnie od tego, jaką się przyjmie definicję lasu. Większość polskich lasów (ok. 89%) stanowi własność Skarbu Państwa, z tego zdecydowana większość jest zarządzana przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. W Polsce legalne łowiectwo uprawia około 0,3% obywateli. Wszyscy są obowiązkowo zrzeszeni w Polskim Związku Łowieckim. Amatorskim połowem ryb oficjalnie zajmuje się nieco ponad 1,5% obywateli, zrzeszonych w Polskim Związku Wędkarskim.

Obecnie w Polsce wciąż na szeroką skalę rozwinięte jest kłusownictwo na zwierzyne łowną (wg danych Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych w 2020 r. wykryto 153 przypadki kłusownictwa o wartości szkód wynoszących ponad 668 tys. zł) oraz nielegalny połów ryb. Przy okazji tego procederu ofiarą padają także gatunki chronione – głównie jako przypadkowy “przyłów”. Celowe zabijanie gatunków chronionych dotyczy głównie wilków (myśliwi, hodowcy zwierząt gospodarskich) oraz niektórych gatunków ptaków – głównie szponiastych i wodnych (myśliwi, właściciele stawów rybnych, hodowcy gołębi). Nielegalne odłowy ptaków śpiewających odbywa się na stosunkowo niewielką skalę do celów hodowlanych (np. krzyżówek z kanarkami), a ostatnio prawdopodobnie także w ramach współpracy ze zorganizowanymi grupami przestępczymi z Włoch.

Handel żywymi okazami zwierząt z gatunków egzotycznych staje się coraz popularniejszy, wraz z bogaceniem się społeczeństwa. Tradycyjnie szczególnie jest rozwinięty na Śląsku.

Znaczna część polskiej wschodniej granicy jest jednocześnie granicą Unii Europejskiej. Przechodzi przez nią część nielegalnego handlu chronionymi gatunkami, z czego tylko dla części Polska jest krajem docelowym lub źródłowym okazów. Handel ten obejmuje przede wszystkim produkty medycyny tradycyjnej, produkty ze skór i futer zwierząt łownych w krajach Europy Wschodniej, w mniejszym stopniu żywe zwierzęta (np. żółwie, różne ptaki, naczelne).

V. Prawodawstwo dotyczące przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie oraz kompetencje

V.1. Ustawodawstwo i przepisy dotyczące przestępczości związanej z dziką przyrodą

(a) *Ogólne wprowadzenie do krajowych ram prawnych dotyczących przestępczości związanej z dziką przyrodą*

Podstawowym polskim przepisem regulującym ochronę środowiska jest ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Oprócz niej poszczególne grupy zagadnień są regulowane przez ustawy tematyczne. Ochrona przyrody i przestępstwa przeciw przyrodzie są regulowane głównie przez następujące ustawy:

- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach,
- ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie,
- ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych,
- ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym,

- ustawa z dnia 19 grudnia 2014 r. o rybołówstwie morskim,
- ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne,
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt,
- ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie,
- ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Do każdej z tych ustaw (z wyjątkiem nowej ustawy o gatunkach obcych) wydano od kilku do kilkuset aktów wykonawczych. Są to przede wszystkim rozporządzenia (ministra właściwego ds. środowiska lub Rady Ministrów), obwieszczenia ministra właściwego ds. środowiska lub uchwały Rady Ministrów.

Cechą charakterystyczną polskich przepisów ochrony przyrody jest ich nietrwałość. Przykładowo ustawa ochrony przyrody podczas 18 lat obowiązywania była nowelizowana 53 razy, czyli średnio co około 4 miesiące. Dodatkowo 4-krotnie dotyczyły ją orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego podważające zgodność jej zapisów z Konstytucją. W efekcie część przepisów jest niespójnych (niekonsekwentnych) wewnątrz, pomiędzy sobą oraz z przepisami Unii Europejskiej.

Polskę dotyczą także wszystkie dyrektywy i rozporządzenia Unii Europejskiej, przy czym rozporządzenia obowiązują bezpośrednio.

Przepisy karne dotyczące przestępczości przeciw przyrodzie są porzucane głównie pomiędzy wymienionymi wyżej ustawami, ale część dodatkowo jest zawarta w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 Kodeks Karny i ustawie z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń. W Polsce nie ma jednej służby odpowiedzialnej za egzekwowanie przestrzegania przepisów w zakresie ochrony przyrody. Na podstawie różnych ustaw powołanych jest wiele służb odpowiedzialnych za ściganie wybranych wykroczeń i przestępstw przeciwko przepisom regulowanym daną ustawą. Wszystkie występki, które nie podlegają żadnej z tych służb, powinny być ścigane przez Policję lub prokuraturę, jednak służby te nie mają żadnych wykwalifikowanych kadr w tym zakresie. Zajmują się tym zwykle przypadkowi funkcjonariusze lub prokuratorzy, dla których materia przepisów ochrony przyrody jest obca, a samo zagadnienie traktowane jako niskiego priorytetu.

(b) Regulacje dotyczące przestępstw przeciwko dzikiej faunie i florze

Przestępczość przeciwko dzikiej przyrodzie jest zasadniczo regulowana przez ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, choć niektóre typy wykroczeń lub przestępstw znajdują się także w innych ustawach. Z uwagi na konstrukcję polskiego systemu prawa sankcje karne nie są zawarte w aktach niższej rangi (rozporządzeniach), lecz ustawach. Rozporządzenia zawierają natomiast istotne uszczegółowienia ustaw. W szczególności rozporządzenia zawierają listę gatunków chronionych oraz precyzują zakazy (zabronione działania) obowiązujące w stosunku do tych gatunków. Zdecydowana większość naruszeń prawa związana z dziką przyrodą traktowana jest jako wykroczenia. Jedynie poważne naruszenia, z reguły dotyczące większej skali przestępczej działalności lub dotyczące CITES, są zaliczone do kategorii przestępstw.

Działania, za które nałożono sankcje	Stosowny przepis (akt, ustęp, artykuł, klauzula itd.) (dla wersji angielskiej proszę użyć systemu referencyjnego OSCOLA Legislation - Oxford Referencing - Library Guides at Victoria University (vu.edu.au))	Zakres możliwych sankcji	Instytucja(-e) odpowiedzialna(-e) za monitorowanie zgodności, wykrywanie nadużyć i prowadzenie dochodzeń w sprawie osób naruszających przepisy*.
Naruszenie zakazu wprowadzania do obrotu produktów z fok wbrew warunkom określonym w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1007/2009 z dnia 16 września 2009 r. w sprawie handlu produktami z fok	art. 127 pkt 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody * wykroczenie	- kara aresztu (od 5 do 30 dni) - kara grzywny (od 20 do 5000 PLN) - przypadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN	policja
Naruszenie obowiązku zgłoszenia do właściwego rejestru posiadanych lub hodowanych zwierząt (płazów, gadów, ptaków lub ssaków), wymienionych w załączniku A i B do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (CITES)	art. 127 pkt 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody * wykroczenie	- kara aresztu (od 5 do 30 dni) - kara grzywny (od 20 do 5000 PLN) - przypadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN	policja
Przewożenie przez granicę Unii Europejskiej bez wymaganych dokumentów, lub wbrew ich warunkom, okazu gatunku podlegającego ochronie na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (CITES)	art. 128 pkt 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody *przestępstwo	kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 - przypadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN	- Służba Celno-Skarbowa (wykrywanie i ściganie) - policja (wykrywanie i ściganie) - prokuratura (wykrywanie i ściganie)
Naruszenie przepisów prawa Unii Europejskiej dotyczących ochrony gatunków dziko żyjących zwierząt	art. 128 pkt 2 lit. a-f ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o	kara pozbawienia wolności od 3	- Służba Celno-Skarbowa (wykrywanie i ściganie)

<p>i roślin w zakresie regulacji obrotu nimi (CITES) poprzez:</p> <p>a) nieprzedkładanie zgłoszenia importowego,</p> <p>b) używanie okazów określonych gatunków w innym celu niż wskazany w zezwoleniu importowym,</p> <p>c) korzystanie w sposób nieuprawniony ze zwolnień od nakazów przy dokonywaniu obrotu sztucznie rozmnożonymi roślinami,</p> <p>d) oferowanie zbycia lub nabycia, nabywanie lub pozyskiwanie, używanie lub wystawianie publicznie w celach zarobkowych, zbywanie, przetrzymywanie lub przewożenie w celu zbycia - okazów określonych gatunków roślin lub zwierząt,</p> <p>e) używanie zezwolenia albo świadectwa dla okazu innego niż ten, dla którego było ono wydane,</p> <p>f) składanie wniosku o wydanie zezwolenia importowego, eksportowego lub świadectwa bez poinformowania o wcześniejszym odrzuceniu wniosku</p>	<p>ochronie przyrody *przestępstwo</p>	<p>miesiące do lat 5 - przepadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN</p>	<p>- policja (wykrywanie i ściganie) - prokuratura (wykrywanie i ściganie)</p>
<p>Handel okazami gatunku podlegającego ochronie na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (CITES), w liczbie większej niż nieznaczną, w takich warunkach lub w taki sposób, że ma to wpływ na zachowanie właściwego stanu ochrony gatunku</p>	<p>art. 128a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody *przestępstwo</p>	<p>kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 - przepadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN</p>	<p>- Służba Celno- Skarbowa (wykrywanie i ściganie) - policja (wykrywanie i ściganie) - prokuratura (wykrywanie i ściganie)</p>
<p>Prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie handlu zwierzętami gatunków podlegających ochronie na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (CITES), bez posiadania lub bez przekazania odpowiedniej dokumentacji stwierdzającej legalność pochodzenia zwierzęcia</p>	<p>art. 131 pkt 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody * wykroczenie</p>	<p>- kara aresztu (od 5 do 30 dni) - kara grzywny (od 20 do 5000 PLN) - przepadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN</p>	<p>- Służba Celno- Skarbowa (wykrywanie i ściganie) - policja (wykrywanie i ściganie)</p>

Naruszenie (bez zezwolenia lub wbrew jego warunkom) zakazów w stosunku do roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową	art. 131 pkt 14 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody * wykroczenie	- kara aresztu (od 5 do 30 dni) - kara grzywny (od 20 do 5000 PLN) - przepadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN	- policja (wykrywanie i ściganie) - Służba Celno-Skarbowa (wykrywanie i ściganie)
Chwywanie lub zabijanie dziko występujących zwierząt gatunków chronionych przy użyciu zakazanych urządzeń, sposobów lub metod (także w razie posiadania zezwolenia na chwywanie lub zabijanie)	art. 131 pkt 1a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody * wykroczenie	- kara aresztu (od 5 do 30 dni) - kara grzywny (od 20 do 5000 PLN) - przepadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN	policja
Naruszenie zakazu posiadania okazów roślin, zwierząt, grzybów objętych ochroną gatunkową w liczbie większej niż nieznaczna, w takich warunkach lub w taki sposób, że ma to wpływ na zachowanie właściwego stanu ochrony gatunku	art. 127a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody *przestępstwo	-kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 - przepadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN	- policja (wyrwanie i ściganie) - prokuratura (wykrywanie i ściganie)
Naruszenie zakazów obowiązujących: - w parkach narodowych - w rezerwach przyrody - w parkach krajobrazowych - w obszarach chronionego krajobrazu - w obszarach Natura 2000 - w stosunku do pomników przyrody - w stosunku do stanowisk dokumentacyjnych - w stosunku do użytków ekologicznych zespołów przyrodniczo-krajobrazowych	art. 127 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody * wykroczenie	- kara aresztu (od 5 do 30 dni) - kara grzywny (od 20 do 5000 PLN) - przepadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN	- w parkach narodowych i krajobrazowych – służby tych parków (monitoring i wykrywanie) - w pozostałych obszarach chronionych brak wyspecjalizowanych służb - policja (wykrywanie i ściganie we wszystkich przypadkach)
Naruszenie zakazu: - krzyżowania zwierząt należących do gatunków objętych ochroną częściową lub ścisłą	art. 127 pkt 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody * wykroczenie	- kara aresztu (od 5 do 30 dni) - kara grzywny (od 20 do 5000 PLN)	policja

		- przepadek przedmiotów i organizmów - nawiązka do 10000 PLN	
Spowodowanie zniszczenia w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach	art. 181 § 1 kodeksu karnego *przestępstwo	kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5	- policja (wykrywanie i ściganie) - prokuratura (wykrywanie i ściganie)
Niszczenie albo uszkodzenie roślin lub zwierząt, powodujące istotną szkodę, wbrew przepisom obowiązującym na terenie objętym ochroną	art. 181 § 2 kodeksu karnego *przestępstwo	- kara grzywny - kara ograniczenia wolności (od 1 miesiąca do 2 lat) - kara pozbawienia wolności do lat 2	- policja (wykrywanie i ściganie) - prokuratura (wykrywanie i ściganie)
Niszczenie albo uszkodzenie roślin lub zwierząt pozostających pod ochroną gatunkową, powodujące istotną szkodę	art. 181 § 3 kodeksu karnego *przestępstwo	- kara grzywny - kara ograniczenia wolności (od 1 miesiąca do 2 lat) - kara pozbawienia wolności do lat 2	- policja (wykrywanie i ściganie) - prokuratura (wykrywanie i ściganie)
Połów ryb wbrew zakazom określonym w przepisach o ochronie przyrody (w szczególności połów gatunków chronionych)	art. 27b ust. 1 pkt 1 ustawy z dn. 18 kwietnia 1985 r. o rybnictwie śródlądowym * wykroczenie	- kara grzywny od 200 do 5000 PLN - kara ograniczenia wolności (1 miesiąc)	- Państwowa Straż Rybacka (wykrywanie i ściganie) - Społeczna Straż Rybacka (wykrywanie) - policja (wykrywanie i ściganie)
Połów raka szlachetnego i błotnego	art. 27c ust. 1 pkt 1 ustawy z dn. 18 kwietnia 1985 r. o rybnictwie śródlądowym *przestępstwo	- kara grzywny - kara ograniczenia wolności (od 1 miesiąca do 2 lat) - kara pozbawienia wolności do lat 2	- Państwowa Straż Rybacka (wykrywanie i ściganie) - Społeczna Straż Rybacka (wykrywanie) - policja (wykrywanie i ściganie)

(c) Potencjalny obszar usprawnienia przepisów dotyczących przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie

W trakcie przygotowań do Raportu nie stwierdzono istotnych braków czy luk w przepisach dotyczących penalizowania czynów związanych z przestępczością przeciw dzikiej przyrodzie. Nie wydaje się aby takie problemy występowały na poziomie systemowym czy ogólnym. Przestępczość przeciw dzikiej przyrodzie podlega tym samym procedurom co pozostała przestępczość w Polsce, więc dzieli zalety i wady tego systemu.

Należy jednakże odnotować, że w przeszłości zgłaszano problem w odniesieniu do przestępstw przeciw gatunkom CITES (Paquel, 2016) dotyczący surowości i małej elastyczności sankcji. Czyny zabronione przeciw gatunkom CITES w polskim prawie są traktowane jako przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Stan ten nie uległ zmianie. Podnoszono, że wysoka sankcja w połączeniu z małą elastycznością wymierzanej kary, oraz lekceważącym stosunkiem do przestępstw przeciw dzikiej przyrodzie powoduje częste umarzanie spraw z powodu ich znikomej szkodliwości społecznej. Należy jednakże odnotować, że w ciągu ostatnich kilku lat wzrosła społeczna akceptacja dla przykładowego karania za przestępstwa przeciw środowisku. W konsekwencji nie wydaje się, aby opisany problem był wciąż aktualny, bądź jego skala była wciąż doniosła.

W dalszym ciągu występują natomiast pewne nieścisłości w przepisach szczegółowych, dotyczących poszczególnych kategorii przestępstw. Tytułem przykładu można podać, że w przypadku czynów przeciw organizmom CITES zdarzają się problemy w prawidłowej ocenie pochodzenia okazów (tj. czy pochodzą z legalnego źródła np. hodowli), co może prowadzić do unikania odpowiedzialności przez niektórych sprawców.

Poważniejsze luki i problemy dotyczą przede wszystkim egzekucji prawa oraz kwestii organizacyjnych i edukacyjnych. Kwestie te zostaną omówione w kolejnych punktach.

V.2. Analiza organów wykonawczych

(a) Organy władzy

W tabeli przy poszczególnych podmiotach podano jedynie zadania związane z WLC.

Organ	Zakres przestępstw, w odniesieniu do których ma uprawnienia/ jurysdykcję	Rodzaj kompetencji (np. wydawanie zezwoleń, inspekcje, dochodzenia, przechwytywanie okazów, aresztowanie przestępców, nakładanie kar administracyjnych, wnoszenie spraw do sądów), monitorowanie przestępstw związanych z dziką przyrodą)	Zasoby kadrowe zajmujące się przestępstwami przeciw dzikiej przyrodzie (liczba jednostek)
-------	--	---	---

			i osób), jeżeli są dostępne
Władze administracyjne			
Minister Klimatu i Środowiska	nd.	- organ zarządzający CITES - wydaje decyzje dotyczące zezwoleń związanych z gatunkami chronionymi, w tym CITES - gromadzi dane dotyczące dzikiej przyrody	brak danych
Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska	nd.	wydaje decyzje dotyczące zezwoleń związanych z gatunkami chronionymi	brak danych
Regionalni dyrektorzy ochrony środowiska	nd.	wydają decyzje dotyczące zezwoleń związanych z gatunkami chronionymi	brak danych
starostowa	nd.	prowadzą rejestry gatunków CITES i ich posiadaczy oraz hodowców na terenie danego powiatu	brak danych
Wydziały policji, strażnicy, inspekcje, inne służby			
Policja	właściwa w przypadku każdego rodzaju przestępstw lub wykroczeń	ogłędziny, śledztwo, zatrzymywanie okazów, aresztowanie przestępców, wnoszenie spraw do sądów, nakładanie mandatów karnych	brak danych
Prokuratura	właściwa w przypadku każdego rodzaju przestępstw (wyjątkowo zajmuje się wykroczeniami)	śledztwo, wnoszenie spraw do sądów	brak danych
Służba Celno-Skarbowa działająca w ramach Krajowej Administracji Skarbowej	- przestępstwa i wykroczenia związane z przywozem do Polski i wywozem towarów objętych ograniczeniami i zakazami (np. gatunki CITES)	ogłędziny, śledztwo, zatrzymywanie okazów, aresztowanie przestępców, wnoszenie spraw do sądów	brak danych
Straże gminne/miejskie	wykroczenia dotyczące porządku publicznego na terenie danej gminy/miasta	kontrola, śledztwo, aresztowanie przestępców, wnoszenie spraw do sądów w przypadku wykroczeń, nakładanie mandatów karnych	brak danych
Straż Leśna	przestępstwa i wykroczenia w zakresie szkodnictwa leśnego i ochrony przyrody w lasach	ogłędziny, śledztwo, zatrzymywanie okazów, aresztowanie przestępców, wnoszenie spraw do sądów, nakładanie mandatów karnych	brak danych
Państwowa Straż Łowiecka	- przestępstwa i wykroczenia w zakresie łowiectwa;	ogłędziny, śledztwo, zatrzymywanie okazów, aresztowanie przestępców, wnoszenie spraw do sądów, nakładanie mandatów karnych	brak danych

	- kontrola legalności skupu i obrotu zwierzyną;		
Państwowa Straż Rybacka	przestępstwa i wykroczenia dotyczące ryb (w tym chronionych)	ogłędziny, śledztwo, zatrzymywanie okazów, aresztowanie przestępców, wnoszenie spraw do sądów w przypadku wykroczeń, nakładanie mandatów karnych	brak danych
Społeczne Straże Rybackie	przestępstwa i wykroczenia dotyczące ryb (w tym chronionych)	inspekcja, zatrzymywanie próbek	brak danych
Straże Parków Narodowych	przestępstwa i wykroczenia w zakresie ochrony przyrody w parkach narodowych	inspekcja, zatrzymywanie próbek, aresztowanie przestępców	brak danych
Służba Parku Krajobrazowego	przestępstwa i wykroczenia w zakresie ochrony przyrody w parkach krajobrazowych	inspekcja	brak danych

(b) Krajowy system wymiaru sprawiedliwości i procedury dotyczące naruszeń związanych z ochroną dzikiej przyrody

W Polsce nie istnieją osobne procedury dochodzeniowe lub sądowe dotyczące WLC. Postępowania toczy się według reguł ogólnych dla wszystkich czynów zabronionych, które dzielą się na dwa typy: przestępstwa i wykroczenia. Typy te różnią się sankcjami, a także procedurą w której zasądzone są kary.

W przypadku przestępstw procedurę normuje kodeks postępowania karnego. Po otrzymaniu zawiadomienia o przestępstwie organ ścigania wszczyna dochodzenie jeśli uzna, że przestępstwo popełniono. W trakcie dochodzenia ustala sprawcę i gromadzi dowody niezbędne do przeprowadzenia postępowania sądowego. Jeżeli dochodzenie nie dostarczy dostatecznych dowodów popełnienia przestępstwa przez konkretną osobę organ umarza postępowanie. W przeciwnym wypadku organ kieruje akt oskarżenia do sądu.

Sąd ocenia czy czyn stanowi przestępstwo i czy dopuścić się go właśnie oskarżony. W razie stwierdzenia winy oskarżonego sąd wyrokiem wymierza karę. Postępowanie sądowe jest dwuinstancyjne. Od wyroku sądu niższej instancji przysługuje apelacja do sądu II instancji, którego wyrok jest prawomocny. W ograniczonych przypadkach (np. kluczowych uchybień proceduralnych lub rażącego naruszenia prawa) możliwe jest wniesienie kasacji do Sądu Najwyższego.

W przypadku wykroczeń procedura postępowania jest zasadniczo podobna jak przy przestępstwach, lecz znacznie mniej skomplikowana w zakresie czynności procesowych. Normuje ją kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Po wpłynięciu zawiadomienia o wykroczeniu organ ścigania prowadzi czynności wyjaśniające, w ramach których gromadzi dowody i ustala sprawcę. W razie

zgromadzenia dostatecznych dowodów winy sprawcy kieruje do sądu wnioski o ukaranie. Postępowanie przed sądem również jest dwuinstancyjne i podobne jak przy przestępstwach, lecz mniej sformalizowane. Kasacja do Sądu Najwyższego nie przysługuje stronom postępowania. Może ją wnieść tylko Rzecznik Praw Obywatelskich lub Prokurator Generalny. Ponadto przy wykroczeniach istnieją dodatkowe, mniej dotkliwe sposoby zakończenia sprawy: mandat karny (kara finansowa nakładana za zgodą sprawcy bez kierowania sprawy do sądu), oraz pouczenie lub inna forma zwrócenia uwagi/ostrzeżenia (bez nałożenia sankcji).

Organami ścigania dla wszystkich typów przestępstw ściganych z urzędu są prokuratura i policja. Mogą one prowadzić każdy typ spraw przy czym policja prowadzi dochodzenia pod nadzorem prokuratury. Inne służby w ograniczonym zakresie mogą prowadzić dochodzenia dotyczące przestępstw przez nich ujawnionych i mieszczących się w ich kompetencjach działania. Przykładowo Służba Celno-Skarbowa prowadzi dochodzenia i kieruje akty oskarżenia do sądu w przypadku przestępstw skarbowych, oraz kilku wybranych kategorii przestępstw przypisanych do ich właściwości (np. dotyczących gatunków CITES), lecz nie może kierować do sądu spraw dotyczących innych przestępstw.

Podstawowym organem ścigania dla wszelkich typów wykroczeń jest policja. Prokuratura jedynie wyjątkowo może prowadzić czynności dotyczące tej grupy czynów zabronionych. Istnieje też szereg innych służb, wymienionych w pkt V.2.a niniejszego raportu, które mogą prowadzić czynności wyjaśniające i kierować wnioski o ukaranie do sądu w sprawach wykroczeń objętych ich właściwością działania. Zasadą jest, że jeśli dana służba wykryje wykroczenie to właśnie ona prowadzi sprawę aż do jej zakończenia w sądzie. Nie odbiera to jednak obywatelom prawa do zgłaszania każdego typu wykroczenia na policję.

Nie istnieją wyspecjalizowani policjanci, prokuratorzy, sędziowie ani sądy do rozpatrywania spraw dotyczących WLC. Nie są prowadzone żadne szkolenia dla sędziów. Prawdopodobnie kilka lat temu przeprowadzono jedno szkolenie dotyczące przestępstw CITES dla prokuratorów, jednak z bardzo ograniczoną ilością miejsc. Brak jest też dedykowanych dla sędziów i prokuratorów poradników. W tym zakresie muszą korzystać z ogólnych materiałów: ogólnych komentarzy prawniczych i baz orzecznictwa sądowego.

Jedyną formacją, która w ramach swoich kompetencji specjalizuje się w wykrywaniu przestępstw CITES jest Służba Celno-Skarbowa. Pomimo że CITES stanowi jedynie mały wycinek kompetencji tej jednostki, to jest ona dość dobrze przeszkolona w tym zakresie. Jednocześnie sama (w ograniczonym zakresie) prowadzi kampanie edukacyjne dotyczące CITES.

(c) Inne podmioty

WWF Polska – NGO specjalizujący się w ochronie zagrożonych gatunków; prowadzi specjalne programy ochrony rysia, żubra, wilka, niedźwiedzia, tygrysa, foki szarej, morświna, sóweczki, pantery śnieżnej, słonia indyjskiego, suhaka mongolskiego

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra – NGO, którego celem jest ochrona flory, fauny, ekosystemów i krajobrazów oraz szeroko pojęta edukacja przyrodniczo-

ekologiczna. Salamandra została założona przez grupę biologów. Towarzystwo prowadzi program Ginące Gatunki, w ramach którego angażuje się w ochronę gatunków CITES i popularyzację wiedzy w tym zakresie.

(d) Współpraca

NGO pełnią pomocniczą rolę w stosunku do organów państwowych w zakresie zwalczania WLC. W sytuacji gdy NGO posiada wiedzę o WLC (najczęściej z mediów lub z sieci internet) może zawiadomić organy ścigania o popełnionym przestępstwie lub wykroczeniu. Jako zawiadamiający jest informowany o sposobie zakończenia dochodzenia i może zaskarżyć odmowę wszczęcia dochodzenia (przy przestępstwach) lub niewniesienie wniosku o ukaranie do sądu (przy wykroczeniach). W przypadku przestępstw w razie skierowania sprawy do sądu NGO może zostać dopuszczony do postępowania sądowego co uprawnia do uczestniczenia w rozprawie, wypowiedzania się i składania oświadczeń na piśmie. W praktyce NGO często korzystają z przysługujących im uprawnień, i w razie umorzenia sprawy którą zgłosiły, skarżą niekorzystne rozstrzygnięcia organów ścigania.

NGO uczestniczą też w spotkaniach dotyczących CITES organizowanych przez organ zarządzający – Ministerstwo Klimatu i Środowiska. Na spotkaniach tych omawiane są bieżące problemy w zakresie stosowania CITES w Polsce oraz rekomendowane są działania w celu poprawy systemu ochrony gatunków CITES.

(e) Luki w ustaleniach organizacyjnych

Z uwagi na fakt, że policja i prokuratura są właściwe w każdego typu czynach zabronionych ściganych z urzędu, nie występuje problem braku służb odpowiedzialnych za ściganie niektórych rodzajów przestępstw. Jednakże pełny zakres przestępstw i wykroczeń, którymi zajmują się te służby, oraz brak wydzielonych komórek do zwalczania WLC w ramach policji lub prokuratury powoduje, że służby te nie są dostatecznie dobrze przygotowane do prowadzenia postępowań dotyczących WLC. Służby te nie są też dostatecznie dobrze wyszkolone. Szkolenia prokuratorów są incydentalne, a szkolenia policji, choć częstsze – wciąż niewystarczające. Najlepiej wyszkoloną formacją jest Służba Celno-Skarbowa, która prowadzi kontrole graniczne towarów. Szkolenia dotyczą jedynie przestępstw CITES, natomiast zupełnie brak szkoleń dotyczących zwalczania przestępczości w zakresie pozostałych gatunków chronionych.

Problemem jest też traktowanie WLC jako spraw niższego priorytetu. Przestępstwa te przestały być już traktowane jako znikoma szkodliwość społeczna, ale wciąż nie są uznawane za przestępstwa poważne, co wpływa na zaangażowanie organów ścigania przy ich wykrywaniu, oraz na wysokość orzekanych kar przez sądy.

Niewątpliwie problemem jest też niska świadomość społeczna co do WLC, w szczególności w zakresie CITES. Społeczeństwo nie jest dostatecznie świadome, że nie wolno sprowadzać z zagranicy, ani przywozić z zagranicznych wyjazdów towarów wykonanych z gatunków CITES. W tym zakresie Służba Celno-Skarbowa prowadzi

kampanie informacyjne – głównie na lotniskach – ale wciąż świadomość społeczna w tym zakresie jest niska.

Prokuratorzy zgłaszali również problemy organizacyjne dotyczące etapu prowadzenia dochodzeń. Brak lub niewłaściwe zabezpieczanie dowodów na miejscu zdarzenia, spowodowane niedostatecznym przeszkoleniem funkcjonariuszy, czy brakami odpowiedniego sprzętu lub przeszkolonych psów, utrudnia zgromadzenie materiału dowodowego. Brak jest wykazu (bazy danych) biegłych sądowych, specjalistów i ekspertów, potrzebnych do sporządzania ekspertyz i opinii, w tym do oceny gatunków, a na ekspertyzy czeka się miesiącami, co znacząco wydłuża postępowania. Odnotować jednakże należy, że niektóre jednostki policji posiadają aplikacje do identyfikacji okazów CITES.

Jak wydaje się najważniejszy jest jednak systemowy brak odrębnej wyspecjalizowanej i wyszkolonej jednostki ścigania przestępczości przeciw środowisku (policji środowiskowej).

VI. Analiza naruszeń związanych z ochroną dzikiej fauny i flory

VI.1 Analiza statystyczna

(a) Skala i rodzaje wykrytych przestępstw przeciw dzikiej przyrodzie

Podstawowym źródłem danych o przestępstwach i wykroczeniach są statystyki Policji. Do analizy pozyskano dane o przestępstwach z lat 2015-2020, gdyż dane za rok 2021 nie były jeszcze dostępne.

Ogółem w rozpatrywanym okresie stwierdzono 389 przestępstw z 12 kategorii. Na potrzeby niniejszego raportu przez przestępstwa stwierdzone rozumie się sprawy, w których organy ścigania uznały bezsporność popełnionego przestępstwa w wyniku czego skierowano akt oskarżenia do sądu. Ogółem organy ścigania prowadziły i zakończyły w raportowanym okresie 938 spraw. Szczegółową statystykę przestępstw przedstawia poniższa tabela. Kategorie przestępstw zostały w niej zaszeregowane według przepisu, który jest podstawą ich ścigania. Przepisy te są wymienione w pkt V.1.b niniejszego raportu.

Tab. A. Postępowania dotyczące WLC w latach 2015-2020 prowadzone przez Policję

Ustawa	Przestępstwo (przepis)	Przestępstwa stwierdzone						Postępowania zakończone					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015	2016	2017	2018	2019	2020

Ustawa z dn. 16.04.2004 r. o ochronie przyrody	Art. 127a ust. 1	1	1	1	2	2	1	6	6	3	5	6	7
	Art. 128 pkt 1	1	1	1	1	2	1	4	3	2	2	6	1
	Art. 128 pkt 2 lit. a							2					
	Art. 128 pkt 2 lit. b			1			1				1	1	1
	Art. 128 pkt 2 lit. d	10	12	17	7	9	19	78	61	30	29	26	48
	Art. 128 pkt 2 lit. e								1				
	Art. 128 pkt 2 lit. f				1						1		
	Art. 128a ust. 1		1		1	1		2	2	1	4	2	4
Podsumowanie: Ustawa z dn. 16.04.2004 r. o ochronie przyrody		12	15	20	12	14	22	92	73	36	42	41	61
Ustawa z dn. 18.04.1985 r. o rybactwie śródlądowym	Art. 27c ust. 1 pkt 1	26	12	8	20	12	19	29	13	7	21	14	25
Podsumowanie: Ustawa z dn. 18.04.1985 r. o rybactwie śródlądowym		26	12	8	20	12	19	29	13	7	21	14	25
Ustawa z dn. 6.06.1997 r. - Kodeks karny	Art. 181 § 1	10	20	7	6	10	15	36	55	68	35	41	45
	Art. 181 § 2	3	3	6	3	5	7	11	9	34	12	16	17
	Art. 181 § 3	4	7	6	6	6	10	12	17	16	23	19	18
Podsumowanie: Ustawa z dn. 6.06.1997 r. - Kodeks karny		17	30	19	15	21	32	59	81	118	70	76	80
Podsumowanie całkowite		55	57	47	47	47	73	180	167	161	133	131	166

Tabela prezentuje przestępstwa WLC penalizowane na podstawie trzech ustaw: o ochronie przyrody, o rybactwie śródlądowym i kodeksu karnego.

W przypadku ustawy o ochronie przyrody pierwsze wymienione w tabeli przestępstwo (art. 127a ust. 1) dotyczy posiadania gatunków roślin lub zwierząt objętych krajową ochroną gatunkową. Przestępstwo tego typu jest rzadkie. Kolejne 7 kategorii przestępstw z tej ustawy dotyczy przywozu, posiadania, obrotu, handlu okazami CITES bez stosownych zezwoleń lub zgłoszeń, albo w sposób niezgodny z tymi dokumentami. W ramach tej kategorii corocznie kieruje się do sądu od kilkunastu do 20-kilku spraw. Przy czym najliczniejsza podkategoria (art. 128 pkt 2 lit. d) wskazana w tabeli dotyczy gatunków CITES w zakresie: oferowania zbycia lub nabycia, nabywania lub pozyskiwania, używania lub wystawiania publicznego w celach zarobkowych, zbywania, przetrzymywania lub przewożenia w celu zbycia.

W przypadku ustawy o rybactwie śródlądowym przestępstwo z art. 27c ust. 1 pkt 1 dotyczy nielegalnego połowu na terenie Polski raków: szlachetnego i błotnego, które są objęte ochroną gatunkową. Ilość tego typu przestępstw jest podobna jak w przypadku przestępstw dotyczących gatunków CITES.

Ponadto w tabeli zamieszczono przestępstwa z kodeksu karnego. Ostatnie z przestępstw (art. 181 § 3) dotyczy niszczenia albo uszkodzenia roślin lub zwierząt

pozostających pod ochroną gatunkową w razie spowodowania istotnej szkody w tych gatunkach. Corocznie sądy procedują kilka spraw tego rodzaju.

Tabela uwzględnia też dwa przestępstwa z kodeksu karnego (art. 181 § 1 i § 2), które nie dotyczą bezpośrednio gatunków chronionych, lecz ogólnie zniszczeń w świecie roślinnym i zwierzęcym. Często jednak zniszczenia takie obejmowały także gatunki chronione (oprócz pozostałej fauny i flory), więc wypełniały znamiona obu przestępstw (art. 181 § 1 oraz § 3). W takim wypadku prowadzono postępowanie z art. 181 § 1 (ewentualnie § 2), zamiast § 3, bowiem § 1 zawiera dotkliwszą sankcję (max 5 lat więzienia) niż § 3 (max 2 lata więzienia). Widać to dobrze po statystyce bowiem przestępstwo z art. 181 § 1 było procedowane przez sądy częściej (z reguły 6-20 spraw rocznie) niż z § 3 (4-10 spraw rocznie).

W przypadku wykroczeń udało się uzyskać jedynie zbiorcze statystyki z Policji dotyczące wszystkich wykroczeń z ustawy o ochronie przyrody (bez podziału na poszczególne wykroczenia z tej ustawy). Połowę z nich (8 typów wykroczeń) opisuje tabela w pkt V.1.b niniejszego Raportu. Jednakże ilość wykroczeń z tej ustawy jest większa i obejmuje dodatkowo 9 kolejnych typów wykroczeń (w sumie 17). Oznacza to że około połowa typów wykroczeń wymienionych w ustawie dotyczy WLC, zaś druga połowa innych typów wykroczeń przeciw przyrodzie (np. wypalania łąk, prac na terenach chronionych, posiadania zwierząt niebezpiecznych itp.). W dużym przybliżeniu można więc przyjąć, że co drugie ujawnione przez Policję wykroczenie również dotyczy WLC. Statystykę w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tab. B. Liczba ujawnionych przez Policję wykroczeń z ustawy o ochronie przyrody

	Liczba ujawnionych wykroczeń ogółem	Brak wniosku o ukaranie do sądu (odpowiednik umorzenia)	Skierowanie wniosku o ukaranie do sądu	Nałożenie mandatu karnego	Pouczenia
2015 r.	6215	681	369	3513	1714
2016 r.	6100	575	322	3559	1691
2017 r.	6384	788	362	3546	1734
2018 r.	4796	634	320	1872	2042
2019 r.	5390	814	303	2273	2082
2020 r.	4985	838	316	2268	1709

Jak wynika z powyższych danych Policja średniorocznie ujawnia 5645 wykroczeń przeciw ustawie o ochronie przyrody. Przyjmując założenie, że połowa wykroczeń dotyczy WLC oznacza to 2500-3000 wykroczeń rocznie z tej kategorii.

Pozyskano również dane dotyczące zatrzymań okazów CITES przez Służbę Celno-Skarbową.

Tab. C. Zatrzymania CITES przez Służbę Celno-Skarbową

	Ilość zatrzymań (spraw)	Łączna ilość zatrzymanych okazów	W tym:
2015 r.	114	10677	<ul style="list-style-type: none"> - 597 żywych okazów zwierząt - 62 żywych okazów roślin (kaktusy, dzbaneczniki) - 9986 okazów medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), - 7 szt. kości słoniowej (Elephantidae spp.) - 32,2 kg koralowców rafotwórczych (Scleractinia spp.) - 1,3 kg kawioru (Acipenseriformes spp.) - 555,4 kg mrożonego węgorza europejskiego (<i>Anguilla anguilla</i>)
2016 r.	77	8582	<ul style="list-style-type: none"> - 4784 żywych okazów zwierząt - 1 żywy okaz rośliny oraz 1 kg ekstraktu z <i>Hoodii gordonii</i> - 3721 okazów medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), - 7 szt. kości słoniowej (Elephantidae spp.) - 47 kg koralowców rafotwórczych (Scleractinia spp.) - 4,2 kg kawioru (Acipenseriformes spp.)
2017 r.	87	3597	<ul style="list-style-type: none"> - 526 żywych okazów zwierząt - 26 żywy okaz rośliny oraz 100 g ekstraktu z <i>Aniba rosaeodora</i> - 910 okazów medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), - 2083 gitar wykonanych z elementami drewna <i>Dalbergia</i> spp. - 18018 kg koralowców rafotwórczych (Scleractinia spp.) - 4,07 kg kawioru (Acipenseriformes spp.)
2018 r.	100	13811	<ul style="list-style-type: none"> - 5551 żywych okazów zwierząt (w tym 53 okazy żywych koralowców rafotwórczych <i>Scleractinia</i> spp.), - 6 żywych okazów rośliny (Cactaceae spp.), - 8238 okazów medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), - 37,8 kg węgorza europejskiego (<i>Anguilla anguilla</i>), - ponad 20 kg wapiennych szkieletów koralowców rafotwórczych (<i>Scleractinia</i> spp.), - 164,6 kg kawioru (Acipenseriformes spp.).
2019 r.	145	368 631	<ul style="list-style-type: none"> - 137 żywych okazów zwierząt - 368 103 okazów medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), - 30 gitar wykonanych z zastosowaniem drewnianych elementów <i>Dalbergii latifolii</i> - ponad 30 kg wapiennych szkieletów koralowców rafotwórczych (<i>Scleractinia</i> spp.), - 0,13 kg kawioru (Acipenseriformes spp.).

2020 r.	83	20950	<ul style="list-style-type: none"> - 10 żywych okazów zwierząt oraz 125 kg węgorza szklatego - postać larwalna (<i>Anguilla anguilla</i>), - 5 okazów żywych roślin, - 20 813 okazów medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), - 106 okazów wykonanych z roślin w tym 100 okazów drewna z opuncji oraz 180 ml. ekstraktu z muchotłówki amerykańskiej (<i>Dionea muscipula</i>) - ponad 15 kg wapiennych szkieletów koralowców rafotwórczych (<i>Scleractinia</i> spp.).
---------	----	-------	---

Z zestawienia wynika, że Służba dokonuje średniorocznie ok. 100 zatrzymań okazów CITES podczas kontroli obrotu i przywozu towarów. Ilość zatrzymanych okazów waha się w dość dużym zakresie od kilku do kilkuset tysięcy sztuk okazów, co oznacza że zdarzają się przypadki jednorazowego przemytu kilkudziesięciu tysięcy sztuk danego towaru (głównie medykamentów medycyny azjatyckiej).

(b) Wyniki ścigania

Służby polskie nie gromadzą danych ile spośród spraw zgłaszanych w danym roku zostaje w tym samym roku zakończonych. Czas trwania dochodzenia z reguły waha się od kilku do kilkunastu miesięcy, więc postępowania wszczęte w jednym roku często kończą się w następnym. Z tej przyczyny, choć gromadzone są informacje o wszczętych lub zakończonych w danym roku postępowaniach, to między tymi danymi nie ma zależności w krótkiej (1-2 lata) perspektywie czasowej. Nie sposób więc ustalić odsetek spraw wszczętych i zakończonych w tym samym lub następnym roku.

Pozyskane statystyki pozwalają natomiast stwierdzić w jaki sposób kończy się większość zamkniętych spraw. Z tabeli A (punkt VI.1.a Raportu) wynika, że w latach 2015-2020 zakończono 345 postępowań dotyczących przestępstw oraz 33870 wykroczeń z ustawy o ochronie przyrody. W przypadku przestępstw 95 spraw (27%) zostało skierowanych do sądu, a 250 (73%) zostało umorzonych bądź odmówiono wszczęcia postępowania. W przypadku wykroczeń 12% przypadków zostało umorzonych (nie wniesiono wniosku o ukaranie do sądu), 32% przypadków zakończyło się tylko pouczeniem, 6% przypadków zakończyło się skierowaniem wniosku o ukaranie do sądu, a w 50% przypadków ukarano sprawców mandatem karnym. Przy wykroczeniach celowo nie podano dokładnych liczb, a jedynie procenty, bowiem jak wskazano w poprzednim punkcie wykroczenia z grupy WLC stanowią około połowy typów wykroczeń z ustawy o ochronie przyrody ujętych w statystyce. Podanie więc konkretnych ilości byłoby obciążone błędem i mylące.

Analogiczne statystyki w zakresie przestępstw z ustawy o rybactwie śródlądowym przeciw gatunkom chronionym wyglądają następująco: w latach 2015-2020 zakończono 109 postępowań dotyczących przestępstw, z czego 97 spraw (89%) zostało skierowanych do sądu, a 12 (11%) zostało umorzonych. W przypadku wykroczeń udało się otrzymać jedynie zbiorcze dane dotyczące wszystkich wykroczeń z ustawy o rybactwie śródlądowym, z których niemal wszystkie dotyczą kłusowniczych bądź nielegalnych połowów ryb atrakcyjnych wędkarsko. Na ogólną liczbę 28423 wykroczeń 5% spraw skierowano do sądu, w 40% spraw sprawcę ukarano mandatem karnym, 3%

spraw umorzono, a w 52% spraw zastosowano pouczenie. Z tej liczby prawdopodobnie jedynie kilka promili spraw dotyczyło gatunków chronionych.

Oдноśnie przestępstw z kodeksu karnego w latach 2015-2020 zakończono 938 postępowań, z czego 326 spraw (35%) zostało skierowanych do sądu, a 612 (65%) zostało umorzonych. Należy przy tym zauważyć, że 11% spraw dotyczyło stricte gatunków chronionych (art. 181 § 3), a pozostałe postępowania dotyczyły zwierząt i roślin bez wyróżniania gatunków chronionych (art. 181 § 1 i § 2).

Nie udało się pozyskać danych o sposobie zakończenia postępowań prowadzonych przez Służbę Celno-Skarbową w związku z zatrzymanymi przez tą Służbę okazami CITES.

Z kolei w przypadku spraw sądowych udało się uzyskać dane jedynie o kilkunastu wyrokach, co stanowi niewielki promil rozstrzygniętych przez sądy spraw. W około połowie spraw doszło do skazania, a w pozostałych przypadkach do uniewinnienia. Tym niemniej z uwagi na bardzo małą próbę wyniki te nie wydają się reprezentatywne. Doświadczenie pokazuje, że najprawdopodobniej ilość skazań znacząco przewyższa ilość uniewinnień.

(c) Kary

W razie popełnienia przestępstwa polski kodeks karny przewiduje kilka rodzajów możliwych do nałożenia kar: grzywnę pieniężną, ograniczenie wolności (nieodpłatna praca społeczna lub potrącanie części wynagrodzenia za pracę), kary związane w pozbawieniem wolności. Dodatkowo w ograniczonym zakresie sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności. Przy każdym przestępstwie przepis wskazuje, jakie kary i w jakim zakresie mogą być nałożone. Oprócz kar sąd może w granicach przewidzianych przez ustawę nakładać dodatkowe środki, jak, np. przepadek przedmiotów, podanie wyroku do publicznej wiadomości, nawiązki lub świadczenia pieniężne na czyjąś rzecz itp.

Generalnie sądy najchętniej orzekają kary grzywny, gdy tylko ich wymierzenie jest możliwe. Grzywny wymierzane są w stawkach dziennych od 10 do 540 stawek. Sąd ustala też wartość pojedynczej stawki dziennej w przedziale 10-2000 PLN, przede wszystkim w zależności od zamożności sprawcy. Sądy z reguły poruszają się w dolnym przedziale tych kwot. W praktyce grzywny wynoszą najczęściej od jednego do kilku tysięcy PLN. Podobnej wielkości grzywny nakładane są przy WLC.

W przypadku okazów CITES jedyną możliwą do nałożenia karą jest pozbawienie wolności. W takich sytuacjach sądy często orzekają kary do roku pozbawienia wolności. Jeżeli sprawca nie był wcześniej karany z reguły kara jest warunkowo zawieszana na okres próby od roku do 3 lat. Uzupełnieniem kary często są dodatkowe środki, np. nawiązki pieniężne na rzecz organizacji społecznych, przepadki przedmiotów pochodzących z przestępstwa itp.

W przypadku wykroczeń kary są łagodniejsze. Najczęściej nakładana jest grzywna (maksymalnie do 5tyś PLN), rzadziej areszt (5-30 dni). Generalnie wysokość orzekanych grzywien z reguły nie przekracza 1 tyś PLN i tak samo traktowane są wykroczenia z grupy WLC. Postępowanie może się też zakończyć mandatem karnym, którego wysokość z reguły wynosi 100-500 PLN.

(d) Dostępność, kompletność i spójność danych

Na potrzeby niniejszego Raportu starano się uzyskać informacje z kilku źródeł. Najszerze dane udostępniła Policja – zarówno w zakresie przestępstw jak i wykroczeń WLC. Dotyczą one jednak tylko fazy postępowania przed skierowaniem sprawy do sądu. W tabelach z tymi danymi mogą zachodzić niewielkie nieścisłości co do ilości postępowań, co wynika z faktu, że niektóre postępowania po ich zamknięciu były wznowiane i mogły być policzone podwójnie.

Z uwagi na fakt, że zgłoszenia WLC dokonane przez organizacje społeczne i media trafiają co do zasady na Policję, dane zawarte w tabeli A i B prawdopodobnie zawierają również rozstrzygnięcia w tego typu zgłoszeniach. Z braku statystyk nie sposób jednak ustalić jaki stanowią odsetek spraw.

W przypadku Służby Celno-Skarbowej udało się uzyskać tylko dane o zatrzymaniach i okazach CITES, natomiast brak jest danych o sposobie zakończenia tych spraw.

Pomimo starań nie uzyskano żadnych danych z Prokuratury, która odmówiła udzielenia informacji powołując się na okoliczność, że żądane dane musiałby zostać przetworzone przed ich udostępnieniem, co wyłącza obowiązek ich przekazania. Pomimo zaskarżenia takiego stanowiska prokuratura utrzymała w mocy swoją pierwotną decyzję.

Należy mieć na względzie, że każda z formacji (Policja, Służba Celno-Skarbowa czy Prokuratura) gromadzi tylko dane uzyskane w ramach własnego prowadzenia spraw. Nie posiada więc danych o sprawach prowadzonych przez inne podmioty. Przedstawione więc w tabelach A, B i C statystyki nie są zapewne kompletne i nie zawierają wszystkich spraw z danej kategorii prowadzonych przez różne organy ścigania.

Statystyk w zakresie WLC nie prowadzą sądy stąd nie udało się pozyskać zbiorczych danych odnośnie orzecznictwa sądowego. We własnym zakresie zdobyto dostęp do kilkunastu wyroków sądowych.

Nie prowadzono współpracy z instytucjami międzynarodowymi przy pozyskiwaniu danych.

(e) Tendencje i różnice regionalne (jeżeli zostały zidentyfikowane)

Polska jest krajem unitarnym, więc nie występują różnice regionalne pomiędzy prawem dotyczącym WLC. Nie zidentyfikowano też różnic w rodzajach czy intensywności przestępczości w różnych regionach kraju. Zaobserwowano natomiast różnice w skuteczności ścigania przestępczości pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi (stolica oraz kilka największych miast), a prowincją i mniejszymi miastami na korzyść tych większych. Postępowania w dużych miastach są prowadzone skuteczniej co może wynikać z większej świadomości organów ścigania i sądów co do szkodliwości społecznej WLC.

(f) Wyniki dodatkowych badań krajowych, wykraczających poza ogólną metodologię

Nie prowadzono dodatkowych badań.

VI.2. Analiza wzorcowych przypadków

(a) Przykłady dobrej praktyki

Za dobry przykład przeprowadzonego postępowania może posłużyć sprawa zastrzelenia chronionego gatunku - wilka w 2016 r. w Bieszczadach. Przykład jest ciekawy przede wszystkim z powodu faktu, że do skazania sprawcy walnie przyczyniła się współpraca Policji z dwójką myśliwych, którzy ujawnili przestępstwo popełnione przez innych myśliwych. Z reguły bowiem solidarność myśliwych uniemożliwia wykrycie sprawców przestępstw kłusowniczych wśród tej grupy ludzi. Tymczasem w tym wypadku myśliwi powiadomili Policję o zastrzeleniu wilka przez inną grupę myśliwych. Z powodu ujawnienia przestępstwa myśliwi, którzy zawiadomili Policję spotkali się z ostracyzmem swojego środowiska i zostali drastycznie ograniczeni w możliwości dalszego uprawiania myślistwa, co jest powodem dla którego tak rzadko zdarza się podobna współpraca. W opisywanej sprawie myśliwi natknęli się na oskarżonych, którzy skórowali wilka po jego zastrzeleniu. Myśliwi po oddaleniu się od grupy sprawców powiadomili Policję, wyjechali naprzeciw policjantom aby poprowadzić funkcjonariuszy na miejsce zdarzenia, wskazali prawdopodobne miejsca ukrycia zwłok zwierzęcia i konsekwentnie zeznawali przed sądem. Sprawcy próbowali oczyścić się z zarzutów twierdząc, że znaleźli w lesie postrzelonego wilka. W sprawie powołano aż 3 biegłych sądowych, którzy uwiarygodnili wersję zdarzeń podaną przez oskarżających myśliwych. Ponadto przeprowadzono 2 eksperymenty sądowe na miejscu zdarzenia, które również potwierdziły wersję zawiadamiających o przestępstwie. Wyjaśnienia oskarżonych, że skórowali wilka i odcięli mu głowę w celu zabezpieczenia śladów sąd uznał za skrajnie absurdalne. Sąd skazał dwójkę spośród 4 osób obecnych na miejscu zdarzenia, tj. osobę która zastrzeliła wilka oraz osobę która oskórowała zwierzę. Sąd wymierzył oskarżonym kary - odpowiednio 10 i 8 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata próby oraz kary grzywny 5tyś i 3tyś PLN. Ponadto zobowiązał do naprawienia szkody w wysokości 2200 zł, orzekł przepadek przedmiotów z przestępstwa (broni, sprzętu myśliwskiego i zwierzęcia) i podał wyrok do publicznej wiadomości. Pomimo apelacji oskarżonych sąd II instancji uznał wyjaśnienia skazanych za absolutnie niewiarygodne i utrzymał w mocy pierwotny wyrok. Niniejsza sprawa pokazuje jak trudno bez pomocy samych myśliwych ujawnić przestępstwa, których dokonują inni myśliwi. Odludny las i nocna pora polowania na ogół pozwala sprawcom pozostać niezauważonym. Powyższy przypadek to dobry przykład, jak ważne są fachowe opinie biegłych sądowych. W większości przypadków do skutecznego pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności konieczne jest sporządzenie opinii biegłego sądowego, która stwierdza istotne okoliczności przesądzające o odpowiedzialności sprawcy (np. ustala do jakiego gatunku należy okaz będący przedmiotem sprawy, opisuje ustalenia z sekcji zwłok zwierzęcia, ustala wysokość szkody itd.). Z tej przyczyny już na etapie postępowania przed organami ścigania w wielu sprawach powoływani są tacy biegli, co istotnie przyczynia się do ukarania podejrzanych.

(b) Przykłady trudnych przypadków/ niepowodzeń

Powyższy przykład miał też typowe mankamenty na etapie dochodzenia, bowiem Policja niewłaściwie zabezpieczyła ślady i dowody. W szczególności pomimo stwierdzenia odbezpieczonej broni z dokręconą lunetą należącej do sprawcy nie zdecydowano się jej zatrzymać i oddać do badań balistycznych, które potwierdziłyby, że zwierzę zostało zastrzelone z tej broni. Sąd nie mając bezpośredniego dowodu musiał przeprowadzić dużo skomplikowanych i czasochłonnych czynności dowodowych, aby ustalić wiarygodną wersję wydarzeń. Niewłaściwe zabezpieczanie dowodów są jednym z istotnych mankamentów na etapie dochodzenia w wielu typach spraw.

Inny przypadek niewłaściwego zgromadzenia dowodów dotyczy sprawy z zawiadomienia Fundacji WWF Polska w sprawie uśmiercenia 5 fok szarych znalezionych na plaży nad Bałtykiem w 2018 r. Jedna z nich miała zdjęty skalp, a druga liczne obrażenia na ciele. Prokuratura nie przeprowadziła sekcji zwłok w celu ustalenia przyczyn śmierci zwierząt przyjmując a priori, że 3 zwierzęta padły z przyczyn naturalnych, a pozostałe dwie mogły odnieść obrażenia na skutek kontaktu ze śrubą statku lub poprzez zaplątanie się w sieć rybacką. Rozważania prokuratury były jednak czysto hipotetyczne, a brak ustalenia przyczyn śmierci uniemożliwił jakiegokolwiek dalsze czynności dowodowe i doprowadził do umorzenia postępowania.

VI.3. Efektywność i problemy na poszczególnych etapach zwalczania przestępstw przeciwko dzikiej przyrodzie

W celu uzyskania informacji o słabych i mocnych stronach poszczególnych etapów ścigania i karania WLC starano się uzyskać dane od przedstawicieli prokuratury i wymiaru sprawiedliwości. Pomimo podjętych wysiłków, głównie na skutek ograniczeń związanych z pandemią Covid-19, udało się w trybie korespondencyjnym przeprowadzić jedynie 2 wywiady (z sędzią i prokuratorem). Dane z wywiadów uzupełniono o własne doświadczenia, a także o informacje i wnioski wyciągnięte z uzyskanego orzecznictwa sądowego, bowiem uzasadnienia wyroków zawierają również dokładny opis całego postępowania.

(a) Wykrywanie

Wykrywanie WLC nie należy do zadań prostych, bowiem przedmiotem przestępstwa są zwierzęta, które poza nielicznymi wyjątkami w stanie wolnym nie podlegają dokładnej inwentaryzacji. Zniknięcie okazu w środowisku nie jest co do zasady zauważalne dla służb. Dla stwierdzenia przestępstwa w tym zakresie konieczne jest więc odnalezienie zwierząt (lub zwłok) albo przedmiotów pochodzących z tych zwierząt.

W przypadku gatunków CITES najskuteczniej wykrywane są przestępstwa przez Służbę Celno-Skarbową na lotniskach. Celnicy dokonują wrywkowych kontroli podróży, jak też reagują w razie odnalezienia okazów przy prześwietlaniu bagażów. Również na granicach lądowych UE dokonywane są kontrole, w ramach których służby graniczne wykrywają przemyt zakazanych towarów, w tym pochodzących z WLC. Mankamentem tego systemu jest fakt, że kontrole najczęściej są wrywkowe, a więc dotyczą tylko mocno ograniczonej liczby transportowanych bagażów.

W przypadku przestępstw kłusowniczych, lub zniszczeń gatunków chronionych w ramach wykonywania np. prac budowlanych, wykrywalność jest bardzo niska. Wynika to z faktu, że najczęściej nie ma świadków tego typu zdarzeń, zaś odludne lub niedostępne tereny (np. lasy, tereny prywatne itp.), na których dochodzi do większości tego typu czynów, uniemożliwiają służbom skuteczne wykrycie przestępstw.

(b) Dochodzenie

Po otrzymaniu przez organy ścigania zawiadomienia o WLC, lub wykryciu takich przypadków w ramach własnych czynności operacyjnych służb, w razie uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa wszczynane jest dochodzenie (w przypadku wykroczeń przeprowadzane są czynności wyjaśniające). Na tym etapie pojawia się kilka problemów. Organy ścigania często nie są właściwie wyszkolone (wyjątkiem jest Służba Celno-Skarbowa pod kątem przestępstw CITES), więc zdarza się, że z braku wiedzy nie doszukują się znamion czynu zabronionego i odmawiają wszczęcia dochodzenia. Największym mankamentem jest jednak pozyskanie dowodów i ich właściwe zabezpieczenie. Wymaga to często zaangażowania funkcjonariuszy (np. techników policyjnych) w dochodzenie, oraz przeprowadzenia nierzadko kosztownych opinii lub analiz. W niektórych jednostkach brak jest nowoczesnego sprzętu czy właściwie przeszkolonych psów.

Ponadto WLC wciąż są traktowane raczej jako niskiego priorytetu, stąd służby adekwatnie do rangi sprawy ograniczają zaangażowanie, czas i środki przeznaczone na zebranie dowodów winy sprawców (np. nie przeprowadzają sekcji zwłok zwierząt, nie zlecają analiz i opinii, ograniczają ilość rozpytywanych świadków itp.). Warto odnotować, że świadomość ta powoli się zmienia i zwłaszcza w większych miastach funkcjonariusze coraz poważniej podchodzą do tego typu spraw, profesjonalnie gromadząc materiał dowodowy.

(c) Ściganie

Aby skutecznie skierować akt oskarżenia (lub wnioski o ukaranie) do sądu często potrzebne są opinie biegłych, które stwierdzają kluczowe dla wykazania winy kwestie. Niewielu jest jednak biegłych sądowych z dziedzin przyrodniczych, a przede wszystkim brak jest łatwo dostępnych baz danych o specjalistach z danej dziedziny. Zdarza się, że z braku biegłych z wąskich specjalności przyrodniczych ekspertyzy wykonują biegli z dziedzin pokrewnych co znacząco obniża jakość i przydatność opinii dla postępowania sądowego. Niewielka ilość biegłych przekłada się na dłuższy czas oczekiwania na ekspertyzy, co wydłuża czas postępowania. Prokuratorzy skarżą się także na brak szkoleń w zakresie przestępczości WLC.

(d) Postępowanie sądowe

Podobnie jak w przypadku poprzedniego etapu również wymiar sprawiedliwości traktuje WLC jako niskiego priorytetu. Jeszcze kilka lat temu zdarzały się wyroki, w których tego typu czyny traktowano jako znikomą szkodliwość społeczną, ale obecnie nie wydają się to przypadki częste. Generalnie jednak zasądzane sankcje nie są zbyt dotkliwe i z reguły oscylują wokół dolnej granicy zagrożenia karą przewidzianą dla danego typu przestępstwa czy wykroczenia. Nie wydaje się jednak, aby było to specyficzne dla WLC, a raczej jest generalną cechą wymiaru kar za przestępstwa i wykroczenia w Polsce.

(e) Zastosowane sankcje

Nie stwierdzono problemów na etapie egzekwowania kar.

VII. Wnioski i zalecenia

Zwalczanie WLC w Polsce napotyka szereg istotnych problemów: organizacyjnych, edukacyjnych i systemowych.

W zakresie mankamentów organizacyjnych przede wszystkim należy wymienić:

- 1) organy ścigania nie przykładają dostatecznej wagi do wyczerpującego zebrania materiału dowodowego, pozyskania wszystkich istotnych dowodów oraz właściwego ich zabezpieczenia w miejscu przestępstwa, co jest efektem niskiego priorytetu WLC wśród innych ściganych przestępstw; pomimo że priorytet ten nie jest wysoki to należy jednak uznać za pozytyw, że w ciągu kilku lat WLC przestała być w oczach społeczeństwa, służb i sądów traktowana jako posiadająca atrybut znikomej szkodliwości społecznej;
- 2) niska wykrywalność WLC wynikająca ze specyfiki tej kategorii przestępczości w połączeniu z brakiem wiedzy i doświadczenia funkcjonariuszy odnośnie ścigania WLC;

- 3) brak baz danych biegłych i specjalistów z poszczególnych dziedzin przyrodniczych, których opinie i ekspertyzy są z reguły niezbędne do postawienia sprawców w stan oskarżenia;
- 4) długi czas oczekiwania na opinie biegłych znacząco wydłuża czas postępowania.

W zakresie mankamentów edukacyjnych i szkoleniowych najistotniejsze to:

- 1) brak dostatecznej świadomości społeczeństwa co do przestępczości związanej z CITES, w szczególności brak wiedzy, że przedmioty wykonane z okazów zwierząt i roślin nabyte w innych krajach są objęte zakazem przywozu do Unii Europejskiej;
- 2) brak dostatecznej ilości szkoleń (z wyjątkiem Służby Celno-Skarbowej, która w zakresie CITES jest wyszkolona właściwie) dla większości funkcjonariuszy, w tym w szczególności policji i prokuratury, a także wynikający stąd brak wiedzy o przepisach dotyczących WLC oraz specyfice ścigania tej kategorii przestępstw.

Podstawowym problemem systemowym jest z kolei brak wyspecjalizowanej służby do ścigania przestępstw środowiskowych (policji środowiskowej). Biorąc pod uwagę szeroką skalę wszystkich typów przestępstw przeciw środowisku niezbędne jest powołanie służby, która zajmowałaby się tylko tą gałęzią przestępczości. Pozwoliłoby to na wykrywanie przestępstw i prowadzenie dochodzeń przez wyszkolonych funkcjonariuszy, znających specyfikę WLC i zorientowanych na ściganie tego typu przestępczości, co zapobiegłoby jej traktowaniu jako niskiego priorytetu. Służba taka zastąpiłaby niewydajne i niedokapitalizowane służby zwalczające kłusownictwo łowieckie i rybackie. Osobna formacja działająca na terenie całego kraju pomogłaby w sposób jednolity i usystematyzowany zwalczać WLC (bez różnic pomiędzy dużymi miastami a resztą kraju).

Alternatywą dla służby środowiskowej jest stworzenie wyspecjalizowanych wydziałów do zwalczania przestępstw środowiskowych w ramach istniejącej Policji. Jednakże biorąc pod uwagę fakt, że Policja ściga każdy typ przestępstw trudno oprzeć się wrażeniu, że takie wydziały nigdy nie będą traktowane na równi z innymi zwalczającymi przestępczość pospolitą czy zorganizowaną. Nie jest to więc rozwiązanie tak samo skuteczne jak powołanie osobnej formacji.

Pozytywną stroną jest niewątpliwie stale rosnące zaangażowanie coraz liczniejszych organizacji ekologicznych, które pomagają wykrywać i ścigać WLC w Polsce. Warto też odnotować profesjonalizm Służby Celno-Skarbowej, która dzięki doskonałemu przeszkoleniu notuje duże ilości zatrzymań przemycających okazów CITES. Trudno jednak stwierdzić czy rosnące zatrzymania wynikają z coraz lepszych technik wykrywania przemytu, czy rosnącej skali tej przestępczości, spowodowanej zwiększającym się popytem na skutek wzrostu zamożności polskiego społeczeństwa.

VIII. Bibliografia

Paquel K., *Wildlife Crime in Poland*, commissioned by the European Parliament, Brussels, 2016.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578960/IPOL_IDA\(2016\)578960_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578960/IPOL_IDA(2016)578960_EN.pdf)